

Головне в статті

- Сертифікація VS атестація
- Вплив «людського фактора»
- Поради майбутнім учасникам сертифікації

Сертифікація вчителів української мови та літератури: погляд експерта

Людмила Коткова,
доцент кафедри філологічних
дисциплін та методики їх
викладання Чернігівського
обласного інституту
післядипломної педагогічної
освіти імені К. Д. Ушинського,
експерт із сертифікації,
канд. філол. наук

Розмови про доцільність чи недоцільність сертифікації педагогів нині точаться на всіх рівнях. Тож хочу поділитися своїм досвідом роботи експерта, оскільки безпосередньо причетна до вчителювання: 24 роки працювала вчителем української мови й літератури в закладі загальної середньої освіти, була членом журі «Учитель року» всіх етапів, бачила роботу освітян як заступник директора з навчально-виховної роботи та як голова міського методичного об'єднання. Серед моїх учнів завжди були переможці олімпіад і конкурсів, а також учні, які склали ЗНО на 200 балів. Нині працюю в інституті післядипломної освіти, тож чую роздуми про освітній процес від учителів усієї області.

З огляду на мій педагогічний досвід, ставлю за мету критично проаналізувати **сильні й слабкі сторони сертифікації** вчителів української мови та літератури*. Насамперед зверну увагу, що зазвичай досягнення вчителя оцінювали за результативністю його учнів на олімпіадах, особливо під час атестації.

Для словесників додатковим «бонусом» були та є добровільно-обов'язкові конкурси: Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика, Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка тощо.

До всіх цих інтелектуальних змагань ставлюся схвально. Учні мають розвиватися, пізнавати мову й літературу глибше, ніж пропонує шкільна програма, а вчитель повинен заохочувати до вивчення свого предмета, формувати творче покоління учнівської молоді.

* Див. статтю «Сертифікація педагогів у 2024 році: акценти нового наказу МОН» у журналі «Заступник директора школи» № 01/2024, с. 8.

Та чи варто оцінювати компетентність учителя лише за результатами учнів в інтелектуальних випробуваннях? Донині вчителя-філолога «рейтингували» під час атестації насамперед саме за цими показниками, а останнім часом ще й за результатами НМТ/ЗНО. Отже, якщо школа дев'ятирічна або вчитель не має переможців олімпіад і конкурсів, то він апіорі не може отримати вищу категорію й звання «учитель-методист»? Та чи лише ці здобутки свідчать про професіоналізм освітян? Звісно, є ще одна альтернатива проявити себе — узяти участь у конкурсі педагогічної майстерності «Учитель року».

Але ж він проходить раз на три-чотири роки й теж має свої обмеження. Додаймо до зазначеного ще результати Програми міжнародного оцінювання учнів PISA. На мою думку, усі ці дослідження потрібні, але вони лише констатують рівень проблем, **рейтинкують заклади/освітян**. А от дієвим «вимірювальником» глибини проблеми, без сумніву, є сертифікація — незалежне оцінювання професійних компетентностей учителя шляхом тестування, самооцінювання й вивчення практичного досвіду. Пропоную простежити позитивні й, можливо, негативні аспекти цього інноваційного оцінювання діяльності педагога.

Які переваги сертифікації в порівнянні з традиційною атестацією

Немає корупції. Усе прозоро й відкрито. Не секрет, що в закладах освіти інколи трапляються ситуації, коли педагога не атестують на підвищення категорії через суб'єктивні причини.

Неодноразово була свідком, коли вчитель мав переможців олімпіад всеукраїнського рівня, публікації, був авторитетом серед учнів, брав активну участь у всіх можливих заходах міського рівня, але водночас сміливо висловлював свою думку, яка суперечила поглядам директора закладу. І в результаті цьому педагогові під час атестації було дозволено лише підтверджувати категорію, бо ж усе «вирішує директор».

Це не загальна практика, але подібні випадки є, тому треба сміливо визнавати проблеми. Зауважу, що, на відміну від атестації, під час сертифікації оцінювання здійснюють **незалежні експерти**, які не мають упередженого ставлення до вчителя.

Важливий аргумент — сертифікованим учителем може стати не лише педагог із багаторічним досвідом роботи, а й учитель-початківець. Це дуже на часі, оскільки нині вкрай потрібно заохочувати випускників педагогічних вишів іти до школи. Саме сертифікація

дає змогу **«розкрити» потенціал учителя** й швидше подолати сходинки кар'єрного зростання, оскільки оцінюють не стаж роботи, а рівень сформованості ключових педагогічних компетентностей. Тож для учителів-початківців таке оцінювання — це неабияке заохочення (як моральне, так і матеріальне).

Чи можна довіряти експертам

Однозначно, так. Хоча іноді можна чути скарги щодо роботи окремих експертів. Упевнена, що Державна служба оцінювання якості освіти (ДСЯО) аналізує ці поодинокі випадки. Звісно, думка експерта може бути суб'єктивною. Саме тому оцінюють професійну діяльність учителя **два експерти**. Якщо бали цих двох людей істотно різняться, то представники ДСЯО обов'язково переглянуть відеозапис, щоб зрозуміти ситуацію.

Якщо вчитель, який проводить урок, робить багато помилок, не оперує лінгвістичною та літературознавчою термінологією, не володіє якісними комунікативними ознаками культури мовлення, то це побачать обидва експерти й поставлять однаково низькі оцінки за мовно-комунікативну професійну компетентність. Якщо вчитель не створює умов для формування позитивної самооцінки учнів, то за психологічну професійну компетентність він не отримає високої оцінки від обох експертів. Переконана в цьому, оскільки експерти ставлять бали за уніфікованими критеріями й показниками: вони пройшли довготривале якісне навчання, склали підсумковий іспит.

За методикою експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації експерти використовують такі методи збирання інформації, як-от: спостереження за навчальними заняттями та самоаналіз проведених занять, аналіз самопрезентації та інтерв'ю з учасником сертифікації. Уся ця документація є у вільному доступі**. Тож кожен учитель після проходження сертифікації теж може себе оцінити за критеріями, розробленими ДСЯО. Як бачимо, **прозорість і відкритість** — не пафосні гасла, а реальність.

Чи впливає на результати сертифікації «людський фактор»

Не буду кривити душею: так. Але ж він є і під час перевірки робіт відкритого типу на ЗНО, і під час оцінювання змісту будь-якої творчої роботи. Чи не так? ДСЯО ретельно вибирає експертів, які є педагогічними, науково-педагогічними працівниками державних або комунальних закладів освіти й мають досвід роботи не менше п'яти років, які володіють якостями, що визначають їхню **професійну майстерність**: фаховість, здатність до нелінійного мислення, уміння обґрунтувати власну позицію, відповідальність, організованість тощо.

** З робочою таблицею «Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації» можна ознайомитися на сайті ДСЯО.

Звісно, серед основних вимог до експертів є доброзичливість, тактовність та емоційна стабільність. Етичними принципами в роботі експерта має бути об'єктивність, обґрунтованість, доброчесність, безконфліктність, коректність.

Якщо ж раптом учитель усе-таки під час сертифікації побачить експерта, який не відповідає цим критеріям, моя порада — робіть відеозаписи уроків і для себе, щоб потім можна було критично проаналізувати ситуацію.

Якщо в учителя виникають технічні проблеми, то дату вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації можна перенести.

Сертифікація — виклик сьогодення чи вимушена добровільність

На мою думку, сертифікація — це необхідність, вимога часу. Нині можна багато читати негативних коментарів, що це «марнотратство, яке спустошує бюджет і нічого не дає дітям», що «знати — не означає вміти навчати» тощо. Висвітлю своє бачення на ці «закиди». Погоджуюся, що є вчителі, які бездоганно знають свій предмет, але не вміють навчати. Інтелектуальний і педагогічний потенціал — не тотожні поняття. Саме тому в сертифікації є **два етапи**: тестування фахових знань і оцінювання практичного досвіду «тут і зараз». Саме під час другого етапу експерт слухає про досягнення педагога й водночас бачить його безпосередньо в дії, зокрема на уроці, спостерігає за комунікацією між учителем і учнями. Якщо педагог недобррозичливо ставиться до учнів, демонструє зверхність чи не докладає зусиль, щоб створити безпечне освітнє середовище, то це побачать незалежні експерти під час вивчення практичного досвіду й нададуть об'єктивну оцінку рівню професійних компетентностей такого вчителя за професійним стандартом. Якщо ж педагог «на своєму місці», але має якісь прогалини в професійному розвитку, то експерти допоможуть осмислити досягнуте й спроектувати власну педагогічну траєкторію зростання. Цей етап сертифікації спрямований на те, щоб виявити педагога-професіонала та підтримати його фінансово — щомісячною доплатою в розмірі 20% посадового окладу.

Сертифікація, безперечно, — **корисний і цікавий досвід**. Після отриманих результатів учитель зможе побачити сильні й слабкі сторони своєї професійної діяльності. І, проаналізувавши їх, почне усувати помилки й недоліки, працюватиме над своїм педагогічним зростанням.

Що кажуть педагоги про сертифікацію

Про сертифікацію не писав лише лінивий. У соцмережах відгуки читала різні, але в реальності чула лише позитивні. Тож процитую враження вчителів своєї області, оскільки таких думок — переважна більшість.

«Сподобалися тестові завдання, особливо наші, філологічні. Для мене вони були занадто легкі. Спілкування з експертами було «на рівних». Я постійно відчував їхню підтримку. Можливо, це допомогло мені не так нервувати. Після кожного проведеного уроку запитував в експертів про їхні враження, але вони мовчали. І це мене трохи лякало. Потім зрозумів, що такі правила сертифікації. Одним словом, враження лише позитивні! Сертифікація для мене — це, однозначно, нові відчуття й дуже корисний та цікавий досвід».

*Сергій Чистюк, учитель української мови й літератури
Остерського ліцею № 1 Чернігівської області
(набрав максимальних 125 балів).*

«Сертифікація — це стимул до постійної самоосвіти, самовдосконалення. Ідеться не про велику кількість відео, переглянутих вебінарів, отриманих кредитів ЄКТС, а про компетентності, які вчитель реалізує в практичній діяльності. Я лише нещодавно брала участь у конкурсі «Учитель року» (четверте місце на всеукраїнському етапі), але все одно перед сертифікацією хвилювалася. Саме підбадьорливі слова експертів мене заспокоювали, за що я, безперечно, вдячна. Це були дуже доброзичливі педагоги.

З подругою перед сертифікацією обговорювали критерії. Зрозуміли: 125 балів — нереальний результат, навіть 100 балів — то за межею фантастики. Тому аж збентежилася, коли побачила високий результат. Сертифікація — дуже потужний досвід. А відчуття окриленості, яке народжується після отриманого результату, ще більше надихає на подальшу роботу».

*Яна Олексенко, учитель української мови й літератури
Менського опорного закладу загальної середньої освіти
I—III ступенів імені Тараса Шевченка.*

Що порадити майбутнім учасникам сертифікації

Готуйтеся до тестування. Опрацюйте нормативні документи, програму незалежного тестування фахових знань і вмінь з вашого предмета. Вивчіть матеріали минулих сертифікацій. Перечитайте всі вимоги на сайті ДСЯО в рубриках «Учителю» й «Експерту». Так наперед знатимете, на що звертають увагу експерти під час оцінювання професійної діяльності педагогів.

Не експериментуйте з новими методами й формами. Проводьте уроки так, як і завжди. Тоді ви будете спокійними, упевненими. До речі, діти — теж. Пам'ятайте: урок — не для вчителя, а для учнів. Тому він має бути цікавим, продуктивним, пізнавальним, актуальним, корисним.

Будьте чесними. Експерти — це вчителі з досвідом, тому вони точно зможуть відрізнити уроки з проведеними репетиціями від звичайних, робочих. Якщо процедуру проведення сертифікації порушили, говоріть про це не в соцмережах, а на офіційному рівні. У нас свобода слова, тож пам'ятайте не лише про свої обов'язки, а й про права. Говоріть про це, щоб не спалювати гарну справу на початку її становлення.

Не порівнюйте себе з іншими, будьте собою. Цінують думку ваших учнів про вас — це найточніша оцінка вашої роботи. Не бійтеся. Вірте в себе. Будьте спокійні й урівноважені. Сертифікація — це лише чергове випробування, перевірка себе для себе ж. Будьте натхненним, окриленим учителем, бо тільки такий педагог зможе сформувавши в учнів любов до свого предмета й «запалить» бажання вчитися.

Насамкінець **порада тим, хто «не набере поріг»:** після проходження сертифікації критично проаналізуйте свою педагогічну діяльність і зробіть правильні висновки. «Не пройшов сертифікацію» — не означає, що ви поганий учитель. Цей результат засвідчує, що вам є що вдосконалювати.

Підсумую: учитель, який любить дітей, знає свій предмет і вміє навчати, однозначно буде сертифікований. Тож вірю в ідею сертифікації, ефективність оцінювання професійної діяльності педагога. Ця інновація, безперечно, створює нові можливості для тих учителів, які прагнуть до саморозвитку, постійного самовдосконалення та якісних перетворень у системі освіти. ■